

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Robinsonade

(_sjanger, _skjønnlitteratur, _film) Fransk: “robinsonnade”, engelsk: “desert island story”, “castaway story”. Oppkalt etter Daniel Defoes roman *Robinson Crusoe* (1719). En roman eller annen fortelling som handler om en person eller flere som overlever et skipsforlis eller lignende, og som må leve utenfor sivilisasjonen. Svært generelt kan verkene sies å handle om klare seg under primitive, isolerte forhold.

“A Robinsonade is a plot about characters being stranded in the wilderness far away from civilization, and forced to live off the land in order to survive.”
(<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/Robinsonade>; lesedato 21.02.13)

Ordet “robinsonade” skal ha blitt skapt i 1731 (av en tysk forfatter ifølge Dorian Brumerive i <https://mortefontaine.wordpress.com/2018/02/26/catherine-woillez-le-robinson-des-demoiselles-1835/>; lesedato 23.04.20).

“At its heart, the Robinsonade is a Man vs. Nature conflict. The characters are forced to battle for survival. Sometimes they succeed in style, turning their desolate location into a taste of paradise; sometimes they fail, descending into a pit of savagery. How easy this survival is depends on the location and the skill level of the person stranded. Depending on the work, the characters might find themselves in a bountiful paradise or an exceptionally hostile environment. Sometimes the person is already a skilled survivor before they become marooned, but more often they are forced to undergo a difficult learning process full of Character Development. Additional conflicts can also be introduced. If a group of characters are marooned together, the Robinsonade allows for a variety of interpersonal interactions. Another variation is to have the location inhabited by natives, who can be either hostile or helpful. The Deserted Island is the archetypical setting of such stories. The island serves to keep the characters on it trapped, allowing attempts to get off the island to move the story forward. However, the location need not be an island. Any sufficiently isolated Wild Wilderness will do. In Science Fiction, a deserted planet can be substituted for the island. While many such works try to depict nature in a realistic manner, others delve into the realm of Speculative Fiction. Characters may be forced to deal with some sort of strange phenomenon, such as Eldritch Abominations, dinosaurs, mutant man-eating shrews, or mutant animal human hybrids. This is especially likely if they are trapped in a Lost

World.” (<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/Robinsonade>; lesedato 20.12.17)

“The genre has survived throughout the ages, it has been observed in different geographies, languages, and cultures. Even though the main structure manages to stay similar, the ideology that is reflected in the narrative changes in line with the conjuncture of the historical moment of each adaptation of Defoe’s novel. After all “the Robinson Crusoe story has been so entwined with the key ideas of modern politics, economics, exploration, science, and so on, it can be retold again and again, and each time with a different point” (Green, *Seven Types* 49). [...] J. H. Campe’s *Robinson der Juengere* (1779), Johann David Wyss’ *The Swiss Family Robinson* (1812), Captain Frederick Marryat’s *Masterman Ready* (1841), R. M. Ballantyne’s *The Coral Island* (1857), Jules Verne’s *The Mysterious Island* (1874), William Golding’s *Lord of the Flies* (1954), Tom Godwin’s *The Survivors* (1958), J. M. Coetzee’s *Foe* (1986), and Terry Pratchett’s *Nation* (2008) can be given as important examples of the literary adaptations of Defoe’s novel in different languages and cultures. As Pat Rogers states, by the end of the nineteenth century, “at least 200 English editions, including abridged texts; 110 translations; 115 revisions and adaptations; and 277 imitations” (Rogers 11) of Defoe’s novel appeared and according to Smith, “the robinsonade developed in the nineteenth century into one of the most popular genres for child readers” (Smith, “Microcosms” 161). Under different forms and names, “[t]he production of Robinsonades peaked in the Victorian period, with an average of more than two per year. In addition, 110 translations appeared in print before 1900, alongside at least 115 revisions” (Phillips, Mapping 24-25).” (Öz 2015)

“Audiences have long been used to the kind of Robinsonade stories that hardly ever go into detail as to what exactly being stranded on a deserted island implies and what you need to do in order to survive. As a result, it’s hardly surprising quite many people have developed a cynical attitude to the premise, assuming that in Real Life only the baddest of badasses with years of experience on survival in the wild could possibly dream of making it through all the way until the rescue arrives. A case of Reality Is Unrealistic as in fact most deserted islands do offer plenty of fresh water and food provided that you know where to look and there are numerous recorded cases in which even people with little to no experience of living outside the conveniences of modern civilization managed to survive for quite a while before being rescued. If a character is marooned alone or is willingly choosing solitude, he may Go Mad from the Isolation.” (<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/Robinsonade>; lesedato 21.02.13)

Robinson Crusoe handler mye om overlevelsesstrategier, og dette gjelder også de fleste andre robinsonader. Defoes roman var basert på en sann fortelling om matrosen Alexander Selkirk, som levde på en øde øy i fire og et halvt år. Robinson lever derimot 28 år på sin øy (han passer på ikke å komme ut av tidsregningen).

Det som har blitt kalt “Robinson-myten” er den strandete sitt ønske om og vilje til å beherske både naturen og kulturen. Robinson blir ikke en gal villmann, han bevarer det siviliserte både i seg selv som subjekt og i det han bygger opp av hus, innhegninger osv. Han driver stadig med utvidelser av sitt lille imperium. Han er et selvstendig, initiativrikt individ som viser puritansk flid og borgerlig driftighet. Gjennom sitt arbeid, sin nøysomhet og sin rasjonalitet gjenskaper Robinson et stykke på vei en trygg, borgerlig tilværelse med kristne dyder som ledestjerne. Til å begynne med opplever han havariet som en straff, men han “soner” sin ulydighet mot foreldrene ved være arbeidsom og å takke Gud for alt som går godt, dvs. leve som kristen.

Litteraturforskeren Franco Moretti “slår fast at Defoes roman så visst er en stor moderne myte, men til tross for sine “eventyr”, ikke på grunn av dem. Snarere jobber Robinson på, side etter side, også etter at det ikke lenger handler om overlevelse. Som borgerskapet selv har han ikke lenger noen herre.”
(*Klassekampens* bokmagasin 31. august 2013 s. 5)

På noen måter kan Robinson oppfattes som en imperialist, både mens han er på øya, men særlig før. Robinson forliser når han skal hente slaver fra Afrika til sin plantasje i Brasil. Han ser slavehold som en økonomisk gevinst, og har ingen moralske skrupler. Men når han oppdager at de innfødte som noen ganger kommer til hans øde øy, er kannibaler, blir han mer moralsk rystet enn redd for sitt eget liv (han bor i et slags fort). På øya blir Fredag raskest mulig omvendt til kristendommen. Det er noe egosentrisk ved Robinson, og Fredag blir hans første venn til tross for at han alltid er underordnet Robinson. Den franske sosiologen Robert Escarpit skrev i *Litteratursosiologi* (1958) at *Robinson Crusoe* kan leses som en hyllest til den begynnende europeiske kolonialismen.

Som en følge av suksessen med *Robinson Crusoe* og Defoes egen bokoppfølger *The Farther Adventures of Robinson Crusoe* (også publisert i 1719), begynte mange forfattere å skrive lignende historier. I Defoes fortsettelse av historien reiser Robinson fra England tilbake til øya og får skikk på både de innfødte og de engelske og spanske sjøfolkene som nå bor der.

“In the archetypical Robinsonade, the protagonist is suddenly isolated from the comforts of civilization, usually shipwrecked or marooned on a secluded and uninhabited island. He must improvise the means of his survival from the limited resources at hand. The protagonist survives by his wits and the qualities of his cultural upbringing, which also enable him to prevail in conflicts with fellow castaways or over local peoples he may encounter.” (<http://ufdc.ufl.edu/>; lesedato 21.02.13)

Eksempler:

Henry Neville: *The Isle of Pines* (1668) – publisert lenge før *Robinson Crusoe*

(anonym:) *The Adventures and Surprising Deliverance of James Dubourdieu and his Wife from the Uninhabited Part of the Island of Paradise* (1719)

Johann Schnabel: *Øya Felsenburg* (1731-43)

Johann Heinrich Campe: *Robinson den yngre: En lesebok for barn* (1779)

Johann Wyss: *Den sveitsiske familie Robinson* (1812)

Jeanne-Sophie Mallès de Beaulieu: *Den tolvårige Robinson* (1818)

Julie Delafaye-Bréhier: *Den franske Robinson eller den lille skipbrudne* (1827)

Vilhelm Falck-Ytter: *Haakon Haakonson: En norsk Robinson* (1873)

Otto D. Adler: *Den norske Robinson: To norske gutters eventyr i de indiske farvande* (1894)

Jean Giraudoux: *Suzanne og Stillehavet* (1921)

Kristian Elster d.y.: *Den ensomme ø: En fortælling om tre gutter* (1921)

Michel Tournier: *Fredag, eller Gjenfødselen* (1967)

James Graham Ballard: *Concrete Island* (1974) – hovedpersonen strander på en trafikkøy og må overleve med det han finner der

John Maxwell Coetzee: *Foe* (1986) – hovedpersonen er kvinnen Susan Barton som strander på en øde øy, og lever der med den late, grusomme tyrannen Cruso og en stum Friday

Det skal finnes nesten hundre franske romaner som er direkte inspirert av *Robinson Crusoe* (Dorian Brumerive i <https://mortefontaine.wordpress.com/2018/02/26/catherine-willez-le-robinson-des-demoiselles-1835/>; lesedato 23.04.20).

“Den nederlandske offiseren Leendert Hasenbosch blir i 1725 anklaget for homofili og får handelsflåtens verste straff: Han skal settes i land på en øde øy slik at Gud kan avgjøre hans skjebne. Hver dag er en kamp for livet. Han trygler Gud om tilgivelse, men hans bønner blir ikke hørt. Tørsten driver ham langsomt til vanvidd. [...] Under seilasen blir Hasenbosch dømt for å ha hatt et homofilt forhold, og som straff blir han satt i land på øya Ascension. [...] Dagboken ble en bestselger. I Hasenboschs bok kunne alle lese hvor hardt Gud straffer den som forbryter seg mot Bibelens bud. I 1719 kom Daniel Defoes roman om Robinson Crusoe, som overlever 25 år på en øde øy. Boken ble 1700-tallets mest solgte roman og skapte en enorm interesse for historier om skipbrudne. Bare sju år senere kom Leendert Hasenboschs dagbok på markedet, også den ble solgt i flere opplag og utgaver. I

motsetning til Robinson Crusoe ender fortellingen om Hasenbosch i tragedie – og nettopp det var en sensasjon, mente datidens utgivere. De ga boken titler som “Sodomy Punish’d” og “The Just Vengeance of Heaven Exemplify’d” [...] Nettopp hos Hasenbosch kunne alle lese hvordan Gud straffer dem som viser forakt for hans forbud mot blant annet sodomi (homoseksualitet): De vil gå til grunne under grusomme lidelser, og bønn hjelper dem ikke.” (*Illustrert vitenskap: Historie*, nr. 7 i 2012 s. 66 og 73)

Franske Jeanne-Sophie Mallès de Beaulieus *Den tolvårige Robinson* (1818) handler om Félix, en gutt som tar hyre på et skip for å se seg om i verden. Etter et forlis befinner han seg alene med sin trofaste hund Castor på en øde øy, der han må tilbringe seks år. Han klarer seg fordi han er svært oppfinnsom og flittig, og fordi naturen og skjebnen er på hans side. Han adopterer en liten innfødt og gjenfinner sin mor på en overraskende måte (<https://www.overdrive.com/media/2609077/le-robinson-de-douze-ans>; lesedato 06.05.20). I forordet henvendte forfatteren seg til barn og forklarte der at hun ville både more sine lesere og korrigere deres feil. Félix lærer å stole på seg selv, bruke sin intelligens og sine fysiske krefter, og beskytte seg mot farer.

Franske Catherine Woillez’ *Frøknenes Robinson* (1835; fransk tittel *Le Robinson des demoiselles*) handler om 15 år gamle Emma de Surville. Hun er datter av en rik plantasjeier i Saint-Domingue (Haiti), men familien måtte rømme etter slaveopprøret i 1792. Emma ble født på flukten til Frankrike, og moren døde under hennes fødsel. Faren orket ikke å se sin egen datter som hadde kostet hans kone livet. Heldigvis tar en tjener og tidligere slave som heter Dominique seg av den nyfødte. Faren bestemmer at han og datteren skal prøve lykken i Argentina. Dominique og Emmas hund Azor er med på reisen. En voldsom storm rammer skuta, og et par sjømenn og noen passasjerer går ombord i en redningsbåt. Emma besvimer og våkner ikke før dagen etter, da hun befinner seg alene med sin hund på en strand der havet har skylt dem i land. Hun utforsker øya og finner mat (fugleegg, dadler) og et enormt baobab-tre med hul stamme, der hun er beskyttet mot ville dyr. I likhet med Robinson Crusoe finner hun verdifulle redskaper (som har drevet i land fra skipet hun var på) og trøst i sin kristne tro. Hun bygger en bolig som hun pynter mest mulig slik hun ville ha pyntet rommet i et hus, og viser slik sin “feminitet” (Dorian Brumerive i <https://mortefontaine.wordpress.com/2018/02/26/catherine-woillez-le-robinson-des-demoiselles-1835/>; lesedato 23.04.20).

Emma de Surville blir etter hvert en selvlært kokk, og lager blant annet skilpaddesuppe. Hun støper vokslys av skilpaddenes fett. Hun temmer geiter. Hun lager pottes av leire, fletter kurver, lager en hatt og parasoll. Hun fanger en fugl som hun lærer å si “Emma” og “Azor”. Truslene mot denne idyllen er først og fremst voldsomt regnvær som ødelegger bostedet hennes, som så må bygges og innredes på nytt. Hun får feber, men klarer å helbrede seg selv med legende planter. Plutselig en dag etter tre år alene støter Emma på to andre mennesker som også har overlevd forliset: Madame Daval og hennes datter Henriette. De har holdt til på den

andre siden av øya, bodd i en hule og bare gått ut for å finne mat. Begge er utsultet. Dagen etter dør Madame Daval, og Emma lover henne å ta seg av Henriette. Flertallet “frøknene” i bokas tittel sikter til de to unge jentene (Dorian Brumerive i <https://mortefontaine.wordpress.com/2018/02/26/catherine-woillez-le-robinson-des-demoiselles-1835/>; lesedato 23.04.20).

Henriette og Emma overlever takket være at Emma livnærer dem, stiller boligen, skaffer klær og gjør alle andre praktiske oppgaver. Henriette smitter Emma med en sykdom som nesten tar livet av begge. Lykken snur når de blir funnet av Emmas far som har tatt med seg en gruppe svarte tjenerer for å lete etter datteren, for skipet med faren ombord holdt seg flytende og han kom seg til Buenos Aires. Han la deretter ut på en langvarig og dyr ekspedisjon for å finne Emma. De svarte tjenerne framstilles ikke negativt hos Woillez. Boka er påfallende og uvanlig for sin tid ved å markere en tydelig antirasistisk holdning (Dorian Brumerive i <https://mortefontaine.wordpress.com/2018/02/26/catherine-woillez-le-robinson-des-demoiselles-1835/>; lesedato 23.04.20).

Den britiske sjøoffiseren og forfatteren Frederick Marryats *Masterman Ready, or the Wreck of the Pacific* (1841) er en “tale of shipwreck and survival. Here, the genteel Mr. Seagrave, the frequently indisposed Mrs. Seagrave and their four children: William, twelve, Tommy, six, Caroline 7 and Albert who is not yet one, sail on board the *Pacific* en route to the Seagrave’s home in Australia. The *Pacific* runs into several storms and when the captain is struck unconscious, the ship’s crew abandon the ship wholesale with the exception of the selfless Masterman Ready [...]. Eventually, the weather clears and the prescient Ready leads the Seagraves to relative safety on a desert island where they seek food and shelter, survive several adventures and are even attacked by natives before being eventually rescued by fortunate reappearance of the recovered Captain of the *Pacific*. The first of Marryat’s childrens books, *Masterman Ready* represents the tone of Marryat’s works, matching romantic tales of shipwreck and survival with stern lessons to be good and have faith in God. Captain Marryat amply strews moral admonishments throughout the text. In fact, Mr. Seagrave, as his surname implies, readily casts a properly religious and seriously grave manner over the entire proceedings. After the exciting events of the storm and the crew’s abandonment of the Seagrave family, Mr. Seagrave philosophically awakens to his first day on the deserted island, first admiring the scene with “what calm – what content – what a sweet sadness does it create!” and continuing to accept that “How mercifully have we been preserved when all hope appeared to be gone; and how bountifully have we been provided for, now that we have been saved, – and yet I have dared to repine, when I ought to be full of gratitude!” (50). Mr. Seagrave’s description of the island and its aura of “sweet sadness” properly dictates the tone of the following months.” (Siobhan Lam i <http://www.victorianweb.org/authors/marryat/mastermanready.html>; lesedato 09.05.16)

Et verk som britten William Goldings *Lord of the Flies* (1954) kan oppfattes som en dystopisk robinsonade. Det er en roman om et skrekkvelde som oppstår når en gruppe unge gutter er de eneste overlevende på en øy etter en flystyrt. Golding var inspirert av den skotske forfatteren Robert Michael Ballantynes roman *The Coral Island* (1857), der tre skolegutter strander på en øde øy og skaper et slags viktoriansk samfunn der.

“In his boys’ book *Coral Island*, R. M. Ballantyne shipwrecked a number of decent Church-bred lads and watched them create from scratch a fair replica of British civilization. Golding’s book *Lord of the Flies* [1954] remembered Ballantyne and presented the same situation – the shipwreck (or rather planewreck) of educated Christian middle-class boys on a desert island; he even gave his three main characters the same names as Ballantyne’s young heroes. But where Ballantyne was optimistic Golding is disillusioned: take off the brakes of enforced control and boys, like men, will choose chaos rather than order. The good intentions of the few are overborne by the innate evil of the many. Instead of a boy-scout camp we get young savages – painted, naked, gorging on pig-flesh, given to torture, murder, human sacrifice to false gods.” (Burgess 1971 s. 64-65)

Goldings roman *Pincher Martin* (1956) er “the story of a shipwrecked sailor. We join Christopher ‘Pincher’ Martin just as disaster has struck [...] By then, Martin has washed up on a rock – “one tooth set in the ancient jaw of a sunken world” – somewhere in the Atlantic. [...] A man on a rock, hoping for rescue, must want to survive, and Martin applies his human resources and cunning to the task. He sets up signals visible to both shipping and aircraft, and survives on limpets and anemones. [...] We have been in Martin’s head throughout the book, so we must associate with him, and want him to survive, and furthermore we are glad that he uses his brain to master the rock and the little life that’s on it. (One thing he does is give names to all the places on the rock, just as any first settler would. “I am surviving. I am netting down this rock with names and taming it.”) What, then, if it turns out that he had the same urge to master, the same ruthlessness, beforehand, when it was not needed for survival? The reader gets a taste of this when Martin struggles to define himself – to recover his identity – with no one else present to play off.” (<https://theasylum.wordpress.com/2013/11/26/william-golding-pincher-martin/>; lesedato 28.01.20)

Tourniers roman har utopiske innslag ved at europeeren Robinson lærer mye av Fredag og anerkjenner hans “innfødte” verdier. Fredag lever lykkelig utenfor den vestlige sivilisasjonens tvang og undertrykkelse, og i løpet av deres vennskap blir Robinson “av-sivilisert”. Fredag er på ingen måte primitiv, og Robinson har alt å lære av han både for å overleve og for å leve et godt liv. Tournier skrev også barneboka *Fredag eller det naturlige liv* (1971). Dette er en brukeradaptasjon av hans egen roman fra 1967, dvs. tilpasset for barn.

“Earlier tales do exist (in *The Imaginary Voyage in Prose Fiction* (1941), Philip Babcock Gove calls them “prerobinsonades”), but Defoe’s novel clearly supplies much of the thematic and symbolic buttressing that allows so many of these stories to be understood as allegories of mankind’s search for the meaning of life, just as Crusoe’s ordeal is both a religious punishment for disobedience and a triumphant justification of entrepreneurial individualism. [...] D W Belisle’s *The American Family Robinson* (1853) – in which the element of the triumphant ordeal is broadened to include the testing of a full microcosm of social life – leading either to Utopian speculations, to which the robinsonade has always been structurally attuned, or to the simpler, more active adventure of the Colonization of Other Worlds. However, the fundamental thrust of the robinsonade – its convincing celebration of the power of pragmatic Reason, and its depiction of the triumph, alone, over great odds, of the entrepreneur who commands that rational Faculty – continued to drive most of its offspring, including several tales by Jules Verne, until well into the twentieth century, when a novel like William Golding’s *Lord of the Flies* (1954) immeasurably darkens the implications of the form. Stories which end in explicit defeat, however, like Charles Logan’s *Shipwreck* (1975), cannot properly be described as robinsonades.” (<http://www.sf-encyclopedia.com/entry/robinsonade>; lesedato 26.03.14)

Den franske forfatteren Jules Vernes roman *Den hemmelighetsfulle øya* (1875) er en robinsonade der fem nordstatsmenn fra den amerikanske borgerkrigen strander med en ballong på en øde øy. De fem flykter i ballongen fra sørstatsfangenskap i Richmond under krigen, men etter en storm havner de på en øde øy langt ute i Stillehavet. En av mennene er ingeniøren Cyrus Smith, og han klarer etter at de har funnet ett eneste hvetekorn i en jakkelomme å skape et livskraftig jordbruk på øya. Men de fem får også uforklarlig hjelp fra noen de ikke vet hvem er, og det viser seg at kaptein Nemo med ubåten Nautilus bor i en undervannsgrotte. På slutten av boka eksploderer den vulkanen som er fundamentet for hele øya. Verne skrev også robinsonaden *To års ferie* (1888) der et seilskip med unge gutter ombord sliter seg fra en havn i New Zealand og havner i en storm som får skuta til å havarere på en øde øy. Etter to år blir guttene berget, og i løpet av disse to årene har de bygd opp et lite samfunn med husdyrhold, bygninger og et demokratisk styresett.

“Desert-island stories, or “Robinsonades” as they were known in publishing circles of the time (after *Robinson Crusoe*, of course, the granddaddy of them all), were a staple of nineteenth-century popular fiction. Writing of another specimen, Charles Reade’s *Foul Play*, which was published five years before [Jules Vernes] *The Mysterious Island*, George Orwell remarked: “Some desert-island stories, of course, are worse than others, but none is altogether bad when it sticks to the actual concrete details of the struggle to keep alive. A list of the objects in a shipwrecked man’s possession is probably the surest winner in fiction, surer even than a trial scene.” Verne’s castaways have one of the shortest such lists: the clothes they are wearing, a single match, two watches, the dog’s metal collar, and one grain of wheat. They are Americans, though, and this was the beginning of the era – it

ended with the Apollo program – when the U.S.A. was seen by foreigners, certainly by Verne, as the can-do nation, populated by ruggedly self-reliant types who could turn their hands to any practical task. The personification of this national stereotype is Cyrus Smith, leader of the castaways, “an engineer and a scientist of the first rank,” and also “courage personified,” who “had been in all the battles of the Civil War.” Under Smith’s direction, in next to no time the castaways have a forge, a brickworks, a pottery kiln, and a glassworks up and running. When they need to remove a rock barrier to lower the water level of a lake, Smith manufactures nitroglycerin. The various chemical processes are carefully described. Having installed themselves in a large cave high on some cliffs, the castaways construct an eighty-foot rope ladder whose “sides, formed of juncus fibers tightly braided by means of a winch, had the strength of a thick cable.” This, however, is a mere makeshift, for “Cyrus Smith planned on later installing a hydraulic elevator”! He actually does so. The youngest of the castaways, a boy of fifteen, is a walking encyclopedia of botany and zoology, so that our heroes encounter few difficulties in provisioning themselves, and in seeking out construction materials like those juncus fibers.” (<http://www.thenewatlantis.com/publications/jules-verne-father-of-science-fiction>; lesedato 27.03.15)

“De fleste kjenner Daniel Defoes bok fra 1719 om Robinson Crusoe som forliste på ei øy. Det er mindre kjent at denne historien i sin tur inspirerte til en rekke bøker om kvinnelige robinson-skikkelser. Dette oppdaget litteraturforsker Anne Birgitte Rønning ved ILOS, Universitetet i Oslo, ganske tilfeldig, og hun er nå i gang med forskningsprosjektet “Kvinnelige robinsonader”. Hittil har hun funnet 117 titler av robinsonader utgitt i perioden 1790-1900, hvor enten forfatteren eller hovedpersonen (eller begge) er kvinne. Disse robinsonadene ble i hovedsak utgitt i Tyskland, England og Frankrike, og de fleste som ble skrevet for barn, kom på 1800-tallet. Oversettelser og opplagsstørrelse viser at dette var populær lesning i sin samtid. Bøkene er imidlertid lite kjente for oss i dag: - De fleste har forsvunnet på veien og er vanskelige å få tak i, og ingen av dem er noen gang kommet ut i norsk oversettelse, sier Rønning. Hun presiserer at flere av utgivelsene imidlertid kom på svensk og dansk på 1800-tallet. De første historiene kopierte Robinson Crusoe, mens senere utgivelser videreutvikla skipsforlismotivet og kritiserte den originale Robinson-fortellingen. Det var særlig kvinnelige forfattere, oversettere og tilretteleggere som så at kvinnelige lesere trengte kvinnelige helter i bøkene. Dermed oppsto historier om skipsforlis med kvinner i hovedrollene.” (<http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215587>; lesedato 19.02.14)

“[G]irls’ robinsonades cumulatively approve of modern, capable girlhood, reinforcing the idealised femininity that is evident in a range of print culture at the end of the nineteenth and beginning of the twentieth century. More specifically, these texts show the competent girl castaway as a product of acceptable British femininity, further entrenching a broader definition of femininity that was encouraged on imperial grounds, rather than lamenting gendered restrictions in place in civilised countries such as England.” (Michelle Smith sitert fra Öz 2015)

“Anne Birgitte Rønning ser kjønn som et interessant aspekt ved disse historiene. - Noen av tekstene er oppsiktsvekkende moderne for sin tid, sier Rønning, og legger til at flere av robinson-heltinnene var godt utstyrt med fornuft, overlevelsesinstinkt og praktiske kunnskaper om å klare seg i naturen. [...] - Det var upraktisk å forlise med lange skjørt! Hvordan skulle jentene klare seg i kamp mot bølgene? Klærne deres passet ikke til havari. Jeg leser flere historier som problematiserer datidas kjønnsroller og ikke minst jenteoppdragelsen. Det er ifølge Rønning gjort flere tyske doktorgrader på robinsonader for barn, men ingen har hittil sett på kjønnsaspektet. - Det som er så spesielt med denne sjangeren, er at den er en merkelig blanding mellom konkret detaljrealisme og gjerne totalt usannsynlige handlingsforløp, sier Rønning. - Historiene reiser spørsmål om hva et ufrivillig opphold på ei øy kan få fram i et menneske. Hovedpersonene gjennomgår en dannelsingsprosess hvor oppdagelse og oppdragelse henger nøye sammen. - Heltenes modning og utvikling tydeliggjør flere eksistensielle spørsmål, og de kulturelle kodene de forholder seg til, er ofte kjønnnet.” (<http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215587>; lesedato 19.02.14)

“Rønning har ikke funnet noen norske eksempler på kvinnelige robinsonader. Men en svensk bok, *Öjungfrun* av Gustaf Henrik Mellin, kom ut i 1832. Denne må ha vært i sirkulering i Norge, og fins å få tak i på Universitetsbiblioteket i Oslo. - *Öjungfrun* er et eksempel på et romantisk forhold til naturen, som man finner i en del av robinsonadene fra det sene 1700-tallet og tidlig 1800-tall. Helena, som er heltinnen i denne boka, strander på ei øy sammen med sin blinde far. - Hun opplever øya hun har kommet til, som et paradys, og synes det er vanskelig å ta farvel med øya når hun senere får mulighet til å reise derfra. Men også i denne boken dreier det seg om å overleve i et fremmed klima. Helena ser og beskriver naturen, og faren forklarer hva planter og dyr er og hva de kan brukes til. [...] Rønning har i sitt forskningsarbeid kommet over barnebøker hvor jenter ikke bare opplever å miste sine foreldre i skipsforlis og blir overlatt til seg sjøl, men atpåtill må takle møtet med døde kroppar på nært hold. I den franske historien om Emma (*Emma, ou le petit Robinson des demoiselles*) av Madame de Woillez (1834), må den unge heltinnen forholde seg svært konkret til døden. Etter å ha forlist, finner Emma ei døende kvinne og hennes datter på stranda. Hun må ta seg av den lille jenta, og trer inn i en mors- og omsorgsrolle. Kvinnen dør på stranda, og boka er detaljert i sine beskrivelser av den råtnende kroppen i varmen. Men den gudfryktige og nærmest helgenaktige heltinnen Emma er ikke snauere enn at hun nærmer seg det råtnende liket med et selvlaget kors, for å gi den døde kvinnen en ordentlig grav.” (<http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215587>; lesedato 19.02.14)

Den britiske forfatteren Elizabeth Whittakers roman *Robina Crusoe and Her Lonely Island Home* gikk som føljetong i *The Girl's Own Paper* fra 1882 til 1883. “Whittaker’s story starts when a sixteen-year-old Robina takes a journey with her family to one of the colonies because her father is appointed to a new post. Even though the outbound voyage from England to the un-named colony and Robina’s “four ensuing years” end uneventfully, “[a]t the end of that period” she sets out for

another voyage [...] Predictably enough, this second journey results in “real adventure” and “danger” in the form of her being a castaway and the victim of an unfortunate sea accident. Being the first-person narrator of the story, from the very beginning Robina constantly mentions her love of adventure and how she has always yearned for a life like her ancestor. She declares: “I am a descendant of the world-famed Robinson Crusoe, and it was my father’s pride in this fact that led to the choice of the name of Robina for his only daughter. As a matter of course, I had, at a very early age, read the history of my renowned ancestor; and deeply I regretted that my sex precluded me from a seafaring life, which I regarded as the only one likely to gratify the love of adventure, seemingly inborn with me.” (Whittaker 184) and continues by telling her desires as follows: “One of my favourite amusements was that of forming an imaginary island in a corner of our extensive grounds, and then wandering for hours, in fancy making wonderful discoveries” (Whittaker 184). It is worth noting that before anything else, Robina introduces herself with her relation to Robinson Crusoe, in other words, as an adventurer by blood.” (Öz 2015)

“Robina’s first person narration gives the work an autobiographical quality and the claim to factuality that comes with creative non-fiction. Whittaker’s choice of first-person narrator, in other words, Robina’s being self-conscious about her writing makes the story believable in the eyes of the readers. [...] As the story unfolds and when the easily anticipated storm breaks out and all the passengers are awaiting their destiny, just like her ancestor, Robina decides to take with her the effects that have the most value for her: “In the hope of preserving something I loved from destruction, and partly from an instinctive feeling that I too might be entering on a life similar to that of my noted ancestor, I slipped a small volume of Shakespeare into my pocket, placing my Testament for greater security inside the bodice of my dress; the latter instinct urging me to secure my good old-fashioned housewife, by no means small in its dimensions (my belongings were always more useful than ornamental), also a clasp knife and a flask.” (Whittaker 184) Intrinsically knowing her fate, Robina prepares herself for her new life” (Öz 2015).

“After the ship is wrecked and Robina finds herself on the island, she creates an agreeable habitat for her immediate survival on the island and begins to speculate about “lighting a fire on some elevated spot in order to attract the attention of some passing vessel,” however, later changes her mind as the fire “might draw ... foes instead of friends” (Whittaker 244). But then this New Girl also remembers the adventurer spirit in herself: “Besides, was this not the life I had always longed for? Had I not dreamed for many years of all the wonderful things I would do in such circumstances? ... What books of travel and adventure had I not perused, what names of trees, fruits, and roots suitable for shipwrecked travellers, had I not stored in my mind!” (Whittaker 244) Clearly, Robina was a born adventurer and had anticipated the fulfilment of the promises that were associated with having the name Robina Crusoe.” (Öz 2015)

“When Robina is stranded on the island she is twenty years old and leaves the island almost twenty years after the shipwreck. Throughout her life on the island Robina manages to survive with the help of her education, “part of [which] was self-imposed” (Whittaker 244), and a better replication of what her ancestor did while transforming the island into her own little empire. As her father told Robina, she remembers of her name and proves herself “worthy of the name” (Whittaker 196). She says: “and now began, indeed, a life of real adventure, and of danger, seldom if ever surpassed, and a description of which will, I believe, interest my young readers” (Whittaker 184) and starts to tell her story during her castaway life and what happens afterwards. [...] One of the most important features of Robina is her imperialistic attitude. All her life on the island, while surviving on her own by fulfilling the necessary needs she also does not hesitate to tame the flora and the fauna as well. She is an energetic explorer who does not satisfy herself with basics and she is always after improvement and cultivation: “[A]fter some days of repose, I prepared myself for a further inspection of the coast, being most anxious to discover a more convenient resting place” (Whittaker 260). During her journey she tames a wild cat, a parrot, a herd of chickens, and pigs. Also she cultivates the land according to her necessities. Another important indication of Robina’s imperialistic attitude is her naming and defining the places in the island. She gives the name “Cave Castle” to the place where she lives, and as indicated by the name “castle,” she sees herself as the monarch of the place. Also she gives the name “Mount Desire” to the mountain on which the habitat is flourished and gives the name Egypt to one of the valleys on the island. Also, when she sees the river that is running through the island what she thinks is that: “On my side the shore was not precipitous outlet to the waters of the river, which I suspected to be the source of the ‘Nile’ ” (Whittaker 357). Since finding the source of the River Nile was a famous part of the British expeditions in Africa, it is possible to argue that Robina, with this allusion, exploits the imagery and mythology of the Empire and creates new space for her New Woman identity to develop.” (Öz 2015)

“An important example of her colonialist attitude in the story is the part where she confuses a monkey with a native which seems to be a common trope in this kind of adventure fiction. When she figures out what she thinks a native is actually a monkey she says: “I then saw he was nothing more formidable than a mischievous and grinning monkey” (Whittaker 278). This indicates that Robina is well-versed about the stories of English explorers meeting natives in colonies which explicitly shows her colonialist attitude, a part of the dominant discourse. Another accomplishment which shows Robina’s colonialist and imperialist attitude is her efforts of creating the living conditions that resemble the ones in England. She does not satisfy herself with the basics, but builds many different houses around the island for different usages. Thus, it will not be wrong to argue that these efforts overlap with the idea of colony/empire building in the context of colonial adventure [...] While adapting herself to the life conditions on the island gradually, Robina not only changes but also develops herself and her skills. During her twenty years of solitude on the island, she builds and manufactures quite a lot of things including

a boat, a fireplace, gunpowder, bricks, clothes, arrows, bows, candles, pots, ink, a flour mill, soap, needle, hut, fishing lines, baskets, and several houses in different locations of the island. After all, even she herself is astonished with her accomplishments and says: “and at last one afternoon I sat down in comparative idleness to admire the work of my hands” (Whittaker 430). Moreover, what she accomplishes with her own hands is also supported by her self-education in geology, chemistry, physics and other practical knowledge areas which later she also educates her daughter in. As Stubbs has pointed out, “[t]he separation between domestic life and production, and the consequent identification of men with the external world of work and women with the internal world of feeling, was intensified and exaggerated in the Victorian period through the absolute exclusion of middle-class from any form of labour” (“Women” 5). Yet, with Robina as a middle-class woman character, the reader witnesses a woman who goes outside and does what the men of her class does without hesitation” (Öz 2015).

Robina “advises her readers to invest some of their time, like she did in her youth, in areas like geology, chemistry, botany, cookery, and medicine. She gives the following advices not only to her young readers but also to mothers and teachers: “[L]et me assure you that, far from being dry or irksome, you will find more beauties and wonders, more thrilling excitement in the pages of the book of Nature than in the most fascinating volume of fiction. This early penchant of mine for diving into subjects which have far too long been considered not a necessary part of a woman’s education, proved most advantageous. This may make me feel more strongly on the matter than I otherwise should have done, but I cannot but wish that teachers and parents would strive to awaken a taste in their girls as well as their boys in natural science and history, as an intelligent interest in such is one means of preparing useful and common-sense wives and mothers.” (Whittaker 244-45) Although the ambivalent attitude of Robina is represented through this quotation which eventually arrives at the conclusion that it prepares “useful and common-sense wives and mothers,” she also adds that “my studies in them had been carried on in such hours when, thankful to escape from the confinement of the schoolroom, I hid myself with a favourite book in my imaginary desert isle. And here I would strongly advise my young readers to devote some portion of their time to similar study” (Whittaker 245). It is with this self-imposed education which she mentions that Robina manages to survive in her castaway life. If the castaway life is seen as a representative of the space which is being created for the New Woman, this education can be considered as an important element in terms of surviving in the new sphere which was being formed in the late Victorian period.” (Öz 2015)

“Et par tidlige romaner på morsmålet [norsk] er gått tapt. Det dreier seg om to robinsonader av Niels Krog Bredal, skrevet i 1750-årene.” (professor Liv Blikrud i *Bokvennen* nr. 1 i 1997 s. 38 og 43)

Fin K. L. Utnes *Robinson Adam* (1955) handler om en kjemistudent som lever et år på en øde øy: “Ved et veddemål havner Sigmund Tallrud helt naken på en øde øy i

Stillehavet. Der skal han bevise at det er mulig å greie seg uten hjelpemidler fra sivilisasjonen om øya er frodig nok. Han oppnår å skaffe seg mat og trygt husly, mer enn tilstrekkelig av fangstredskaper og verktøy, men opplever uvær og uforutsette naturkatastrofer som setter livet på spill. En svært spennende og lærerik roman for alle som har en oppdagelsesreisende i seg.” (<http://www.bokkilden.no/>; lesedato 10.05.16)

I amerikaneren Mark Cliftons science fiction-novelle “A Woman’s Place” (1955) et “spaceship wreck due to some sort of space “warp”. Three of the survivors end up in a lifeboat – a woman & two men. On reaching earth, they find it’s not their earth but a parallel one. An earth where primates never evolved – so it’s a virgin earth.” (<http://variety-sf.blogspot.no/2011/07/mark-clifton-womans-place-novelette.html>; lesedato 25.05.16) “They locate a good place to touch their damaged lifeboat down – a place we would describe as “a little west of the Mississippi” – and set up camp. Miss Kitty soon takes a leadership role, making use of the local resources for sustenance, while the men are happy to live off the stores in the lifeboat for the first few weeks, more interested in tinkering with the non-functioning warp motor they had taken with them from the ship. [...] Miss Kitty plans ahead, finding her thoughts wandering into the “traditional” domestic domain of making a home out of a house. In the “Old Universe”, these were things she might have bristled against, but here, they are a necessity if not for survival, then for maintaining some sort of sanity. Certainly, of the three of them, she is the most competent at home-making. In her foraging, Miss Kitty discovers a wealth of food sources nearby. Lots of edible vegetation, nuts and berries, some wild turkeys, and even some wild honey. She realizes that a store would have to be built up for weathering the winter. The men, however, are still more interested in their tinkering. [...] Being a feminist, she finds the situation rather ironic that she is at once the serious survivalist and the domestic homemaker, while the men busy themselves with other things.” (<http://genxpose.blogspot.no/2014/08/a-womans-place-by-mark-clifton.html>; lesedato 25.05.16)

“The fascination with the challenges of man alone against wilderness extends to real life enactments, most famously in the cult television show *Survivor* (16 strangers set loose in a remote location to compete for prizes. You aren’t supposed to ask what kind of castaways have company and a television crew hanging on their every movement, nor whether the prospect of a million dollars and a guaranteed flight home after a few weeks makes for a particularly challenging situation). There have been slightly more authentic individual attempts; in 1981, British writer Gerald Kingsland advertised for a woman who would live with him as his wife for one year on the island of Tuin, off the coast of Papua New Guinea, as fieldwork for a novel on the subject. Lucy Irvine answered his ad, and laid out the gory details in a much-read book called *Castaway* which was also turned into a movie. (The luxury of including in their luggage 200 tea bags, pasta, vinegar, dried fruit and cutlery, was more than neutralised by the enormous dangers and pitfalls of negotiating The Man-Woman Thing.)” (Snigdha Sharma m.fl. i <https://www.out>

lookindia.com/traveller/regulars/surviving-crusoe/; lesedato 26.02.20) Irvines selvbiografiske bok ble utgitt i 1983.

Den amerikanske forfatteren Andy Weirs roman *The Martian* (2011; på norsk i 2015 med tittelen *Marsboeren*) “sender Robinson Crusoe ut i verdensrommet. [...] Den tredje bemannede ekspedisjonen til Mars må avbryte oppdraget sitt og forlate planeten i all hast da en sandstorm truer med å ødelegge basen deres. Under evakueringen blir Nasa-teamets ingeniør og botaniker, Mark Watney, etterlatt, antatt død. Watney er imidlertid høyst levende, og han deler så visst ikke Mars One-søkernes entusiasme over sjansen til å dø 103 millioner kilometer vekk fra Jorden. [...] Watneys tilværelse på Mars minner mer om Robinson Crusoes flittige år i Stillehavet. Strandet i en fremmed verden må Watney innrette seg på mest mulig fornuftig vis, løse de tekniske problemene som oppstår på basen (de er ikke få) og legge en langsiktig plan for hvordan han skal overleve til han kan bli reddet. Som tidsdokumenter avspeiler imidlertid *Robinson Crusoe* og *Marsboeren* svært forskjellige epoker i historien om menneskehetens forhold til sine omgivelser. Hos Daniel Defoe er den fruktbare øya forutsetningen for at Crusoe, ved kløkt og tålmodighet, kan overleve. Hos Weir er naturen – det golde Marslandet – skurken som blindt forsøker å riste av seg det menneskelige fremmedelementet den er blitt belemret med.” (*Morgenbladet* 8.–14. mai 2015 s. 51)

“I 1963 slapp den østerrikske forfatteren Marlen Haushofer sin tredje roman, “Die Wand” (“Veggen”), til absolutt stillhet. Haushofer levde til 1970, og boka hun følte var hennes livsverk, ble aldri særlig kjent mens hun levde. Men under feminismens andre bølge på slutten av 70-tallet ble boka gjenoppdaget som et glemte mesterverk av en mye større leserguppe, og etter hvert ble den også oversatt til 19 språk, blant dem norsk. Den underlige historien forteller om en kvinne på 40 år som blir med sin kusine og hennes mann til jakthytta deres i Alpene for en helgetur. Om kvelden drar ekteparet ned til landsbyen for et glass øl, mens kvinnen blir igjen på hytta. Dagen etter har følget ennå ikke kommet tilbake, så den navnløse kvinnen og hunden Luchs tar en tur for å se etter dem. Et stykke nede i veien blir de stoppet av en usynlig vegg, og snart ser hun en gammel mann på den andre siden av veggen, frosset fast i en bevegelse. Resonnementet som følger, er ikke lett å bære: “Hvis den gamle mannen var død – hvilket jeg ikke kunne være i tvil om – måtte alle menneskene i dalen også være døde. Og ikke bare menneskene, men alt som hadde levet. Men mark og eng var ennå i live, gress og trær. Det frodige vårløvet glitret i solen”. “Veggen” er historien om apokalypsen og slutten på den menneskelige sivilisasjon, skrevet med den kalde krigen og Berlinmuren som bakteppe. Den er også en kvinnelig robinsonade, en beretning om overlevelse som verdens siste menneske. Og den er en kjærlighetserklæring til naturen og dyra som mennesket tar for gitt og utnytter.” (*Klassekampen* 15. februar 2012 s. 24)

Svenskene Barbro Lindgren og Eva Erikssons barnebok *Gogo* (på norsk 1988) er en robinsonade om gutten Pelle som driver i land på en øde øy og får hjelp av gorillaen Gogo.

Betegnelsen “robinsonade” brukes også noen ganger om filmer. *Robinson Crusoe* er filmatisert mange ganger. *Lord of the Flies* er filmatisert, det samme er Marlen Haushofers *Veggen*. Den amerikanske regissøren Robert Zemeckis’ film *Cast Away* (2000) handler om en overarbeidet inspektør som etter en flyulykke befinner seg alene på en liten øy i Stillehavet. Protagonisten Chuck Noland må takle både de fysiske og de psykiske utfordringene ved å leve i sitt nye, og radikalt annerledes miljø. Den koreanske regissøren Hae-Jun Lee (eller Lee Hae-joon) lagde i 2009 filmen *Castaway on the Moon*. Den handler om en gjeldstynget mann som vurderer å begå selvmord, og som ender opp på en øde øy midt i elva som renner gjennom Seoul.

Den meksikanske regissøren Alfonso Cuaróns film *Gravity* (2013) er også en slags robinsonade. “Astronautene Ryan Stone og Matt Kowalsky [...] er i ferd med å fikse Hubble-teleskopet idet romferja deres blir truffet av en eksplosjonsartet sky av romskrap. Før de rekker å komme seg inn i fartøyet er det smadret, og deres eneste sjanse er å komme seg til nærmeste romstasjon kun iført romdraktene sine, med faretruende lite oksygen i tankene. [...] Som overlevelsesfilm kan “Gravity” plasseres i den såkalte robinsonadesjangeren, som springer ut fra romanen “Robinson Crusoe” (1719) og utallige seinere etterlikninger og variasjoner. Bøker som Cormac McCarthys “The Road” (2006), filmer som “Cast Away” (2000), TV-serien “Lost” (2004–). [...] På tross av de innledende påstandene, ender filmen som en påminner om at jo, det går an å overleve i rommet. Vi er alle i rommet allerede. Heldigvis på en planet med sinnrike systemer som holder oss i live. Som det ble populært å betegne den på 60-tallet: Romskipet jorda.” (Bår Stenvik i *Dagbladet* 5. november 2013 s. 48-49)

Betegnelsen “edisonade” er “derived from Thomas Alva Edison (1847-1931) in the same way that “Robinsonade” is derived from Robinson Crusoe – can be understood to describe any story dating from the late nineteenth century onward and featuring a young US male inventor hero who ingeniously extricates himself from tight spots and who, by so doing, saves himself from defeat and corruption, and his friends and nation from foreign oppressors.” (<http://www.sf-encyclopedia.com/entry/edisonade>; lesedato 22.06.16)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>